

LIÊN KẾT GIỮA TRƯỜNG ĐẠI HỌC VÀ DOANH NGHIỆP: Những vấn đề rút ra từ một cuộc điều tra

ThS Phạm Đức Nghiệm, ThS Phạm Thị Hồng Hạnh

Cục Phát triển thị trường và Doanh nghiệp KH&CN
Bộ KH&CN

Trên thế giới, liên kết giữa trường đại học với doanh nghiệp là một xu thế phổ biến, không những mang lại những lợi ích thiết thực cho cả hai bên mà còn góp phần tạo ra những nguồn lực mới cho nền kinh tế - xã hội. Ở Việt Nam, trong những năm qua đã xuất hiện một số mô hình liên kết giữa doanh nghiệp với trường đại học, tuy nhiên những mối liên kết này còn mang tính tự phát, khá lỏng lẻo, hiệu quả mờ nhạt và chưa thực sự phát triển thành một xu thế. Để thấy rõ hơn vấn đề này, Cục Phát triển thị trường và Doanh nghiệp KH&CN (Bộ KH&CN) đã tiến hành điều tra thực tế tại một số trường đại học lớn và doanh nghiệp trong cả nước. Từ đó rút ra những kết luận và khuyến nghị để thúc đẩy phát triển mối liên kết này trong tương lai.

Thực trạng liên kết giữa trường đại học với doanh nghiệp

Tính đến cuối năm 2016, Việt Nam có 412 trường đại học, cao đẳng. Mặc dù là nguồn cung chủ yếu của thị trường công nghệ nhưng rất ít trường đại học có mối liên kết chặt chẽ với doanh nghiệp - “nguồn cầu” chủ yếu của thị trường. Phần lớn sản phẩm KH&CN trong các trường đại học được tạo ra thông qua cơ chế đặt hàng của Nhà nước (ở dạng nhiệm vụ KH&CN), rất ít đơn đặt hàng trực tiếp từ khối doanh nghiệp tư nhân. Đây là một trong những nguyên nhân khiến kết quả nghiên cứu trong các trường đại học thường không đáp ứng được nhu cầu thực tiễn của sản xuất kinh doanh. Sản phẩm KH&CN trong trường đại học chủ yếu dừng lại ở khâu nghiên cứu ban đầu hay dạng sản phẩm demo, trong khi doanh nghiệp lại luôn đặt ra yêu cầu về công nghệ hoàn chỉnh ứng dụng được ngay,

từ đó xuất hiện sự “vênh” khá lớn giữa nguồn cung và cầu của thị trường.

Để đi sâu tìm hiểu về thực trạng này, Cục Phát triển thị trường và Doanh nghiệp KH&CN đã tiến hành điều tra, khảo sát thực trạng liên kết giữa trường đại học và doanh nghiệp tại một số doanh nghiệp và trường đại học trên quy mô rộng, ở cả 3 khu vực: Bắc, Trung, Nam*. Kết quả điều tra đã cho thấy một bức tranh khá rõ nét về thực trạng liên kết giữa doanh nghiệp với trường đại học hiện nay. Trong tổng số 200 phiếu điều tra phát đi và tổ chức tiếp xúc với rất nhiều doanh nghiệp, trường đại học trong các sự kiện, hội nghị, hội thảo... thì thấy rằng, có tới 68,92% số trường đại học có mối liên kết với doanh nghiệp nhưng chỉ có 9,36% số trường có mối liên kết về lĩnh vực KH&CN

*Điều tra, khảo sát năm 2016, Cục Phát triển thị trường và Doanh nghiệp KH&CN.

và được chia theo nhiều mức độ khác nhau. Để có cái nhìn rõ hơn, chúng ta xem xét về thực trạng liên kết giữa doanh nghiệp với trường đại học theo các phương thức cơ bản dưới đây:

Thực trạng liên kết doanh nghiệp với trường đại học theo phương thức cùng thực hiện nghiên cứu phát triển công nghệ ứng dụng cho chính doanh nghiệp

Phương thức liên kết này nhằm phát huy tối đa nguồn lực thế mạnh của cả hai bên để tạo ra sản phẩm công nghệ có khả năng ứng dụng vào thực tiễn sản xuất kinh doanh của chính doanh nghiệp. Để phương thức liên kết này được triển khai hiệu quả, đòi hỏi nhân lực của doanh nghiệp phải có trình độ và năng lực R&D cao, các cán bộ và giảng viên của trường đại học phải am hiểu thực tế và sâu sắc về hoạt động của doanh nghiệp.

Kết quả điều tra cho thấy, đây là phương thức liên kết được áp dụng nhiều nhất, với tỷ lệ 4,75% trường hợp trường đại học đã hợp tác với các doanh nghiệp cùng thực hiện hoạt động nghiên cứu phát triển công nghệ mới ứng dụng cho doanh nghiệp (trong vòng 7 năm trở lại đây), trong đó chỉ có khoảng 1,21% mới liên kết được duy trì thường xuyên, còn lại 3,54% mới liên kết thực hiện theo từng vụ việc cụ thể trong một khoảng thời gian nhất định; có khoảng 2,65% trường hợp đã thành công trong việc tạo công nghệ mới được ứng dụng ngay vào sản xuất, các trường hợp còn lại chủ yếu tạo ra công nghệ dự bị. Khảo sát ý kiến của doanh nghiệp cho thấy, về cơ bản phương thức liên kết hợp tác này nhận được phản ứng khá tích cực, có tới 78,14% số doanh nghiệp có mong muốn được hợp tác cùng với nhà trường để phát triển công nghệ mới cho đơn vị mình, tuy nhiên lo ngại về thời gian chờ trong quá trình công nghệ được nghiên cứu và hoàn thiện kéo dài là vấn đề được nhiều doanh nghiệp đặt ra.

Thực trạng liên kết theo phương thức doanh nghiệp đặt hàng nghiên cứu phát triển công nghệ với trường đại học

Theo hình thức liên kết này, các trường đại học sẽ cung cấp các kiến thức, các sản phẩm nghiên cứu khoa học và phát triển công nghệ theo yêu cầu đặt hàng từ phía doanh nghiệp. Sau khi kết quả được nghiệm thu theo đơn đặt hàng, các trường đại học và doanh nghiệp cùng nhau trao đổi và chuyển giao kết quả nghiên cứu cho doanh nghiệp để phục vụ cho hoạt động sản xuất kinh doanh.

Kết quả điều tra cho thấy, phương thức liên kết hợp tác này ít

phổ biến. Trong 7 năm trở lại đây, chỉ có 3,17% trường hợp trường đại học được doanh nghiệp đặt hàng nghiên cứu để tạo ra sản phẩm KH&CN mới, trong đó có 2,82% trường hợp đặt hàng thành công với giá trị sản phẩm công nghệ dao động từ 780 triệu đến hơn 10 tỷ đồng. Điểm khó nhất được cả phía doanh nghiệp và nhà trường chia sẻ trong phương thức hợp tác này là việc thống nhất một số vấn đề tài chính, chia sẻ rủi ro hoặc vấn đề định giá sản phẩm công nghệ đặt hàng. Phía trường đại học, nhóm nghiên cứu thường có xu hướng mong muốn nhận được sự định giá cao hơn về sản phẩm công nghệ và có sự cam kết hỗ trợ tích cực hơn từ phía doanh nghiệp trong quá trình triển khai hoạt động nghiên cứu. Tuy nhiên, về phía doanh nghiệp thường có xu hướng muốn hoạt động hợp tác đặt hàng có kết quả trong thời gian nhanh nhất (82,5% số ý kiến) và chỉ chi trả tài chính một lần sau khi sản phẩm công nghệ được hoàn thành (67% số ý kiến). Một số doanh nghiệp cũng cho biết, đôi khi chưa thực sự hài lòng về những kết quả nhận được và cho rằng chưa tương xứng với những lợi ích mà phía trường đã được nhận.

Thực trạng liên kết theo phương thức chuỗi giá trị giữa doanh nghiệp và trường đại học (cùng nghiên cứu và cùng thương mại hóa sản phẩm KH&CN)

Theo phương thức này, doanh nghiệp và trường đại học sẽ cùng triển khai hai hoạt động: (i) Các hoạt động chính (doanh nghiệp và trường đại học cùng nghiên cứu xác định nhu cầu thị trường đối với các sản phẩm KH&CN, lập kế hoạch nghiên cứu nhằm cải tiến, tạo ra các yếu tố đầu vào hợp lý, tiến hành nghiên cứu thử nghiệm

và cùng nhau thực hiện hoạt động marketing, truyền thông để đưa sản phẩm ra thị trường) và (ii) Các hoạt động hỗ trợ (để phục vụ cho hoạt động nghiên cứu và thương mại hóa sản phẩm KH&CN, trường đại học và doanh nghiệp có thể cùng nhau đầu tư, hay nghiên cứu để cải tiến cơ sở hạ tầng công nghệ, nâng cao chất lượng nguồn nhân lực, nâng cao hay đổi mới hệ thống thông tin để đáp ứng tốt cho mục tiêu chung).

Kết quả điều tra cho thấy, phương thức này rất ít được áp dụng trong thực tiễn ở Việt Nam. Hiện nay, chỉ có 1,44% trường hợp trường đại học đã hợp tác với doanh nghiệp theo phương thức này, tuy nhiên cách thức tổ chức cũng như mục tiêu chưa thực sự mang tính chất chuỗi giá trị đúng nghĩa. Phần lớn phương thức hợp tác đã được biến tấu theo hướng cùng thực hiện nghiên cứu xác định nhu cầu công nghệ, cùng tìm hiểu và xác định nguồn cầu công nghệ, tiến hành mua công nghệ và bán cho đơn vị có nhu cầu (thay vì việc tự tổ chức nghiên cứu công nghệ đầu vào rồi mới bán/chuyển giao). Một số trường hợp hợp tác theo hướng tích cực hơn, đó là doanh nghiệp sẽ bỏ chi phí để mua công nghệ nguồn, trường đại học sẽ thực hiện hoạt động cải tiến, phát triển công nghệ đó theo hướng phù hợp với nhu cầu thực tế, rồi mới tiến hành chuyển giao/bán công nghệ.

Nhìn chung, về tổng thể, mối liên kết giữa trường đại học với doanh nghiệp ở Việt Nam còn khá mờ nhạt. Tuy nhiên, những kết quả tích cực trong một số trường hợp cụ thể cho thấy mối liên kết này thực sự phù hợp với điều kiện và xu hướng ở Việt Nam. Thực tế, kết quả khảo sát nhu cầu cho thấy, tỷ lệ lớn ý kiến từ phía trường đại học (98,5%) và từ phía doanh

ng nghiệp (74,34%) cho rằng việc liên kết giữa trường đại học với doanh nghiệp là rất cần thiết. Vấn đề đặt ra là cần có các giải pháp cụ thể để xúc tiến, thúc đẩy phát triển và điều tiết các xu hướng liên kết theo hướng phù hợp nhất.

Một số giải pháp đề xuất

Mặc dù xu hướng gắn kết giữa trường đại học với doanh nghiệp được xác định là nhiệm vụ chiến lược trong hệ thống đại học ở Việt Nam. Song trên thực tế, mối liên kết này còn rất mờ nhạt. Thậm chí có những phương thức liên kết khá phổ biến trên thế giới lại chưa được thực hiện ở Việt Nam. Để cải thiện mối quan hệ này, trong thời gian tới chúng ta cần xem xét thực hiện một số giải pháp cụ thể sau:

- Hoàn thiện hệ thống chính sách định hướng và điều chỉnh hoạt động liên kết giữa trường đại học và doanh nghiệp. Thời gian qua, Nhà nước đã có chủ trương đẩy mạnh xã hội hóa một số ngành, lĩnh vực, trong đó khuyến khích khu vực tư nhân đầu tư cho hoạt động giáo dục; tăng quyền tự chủ, tự chịu trách nhiệm của các trường đại học; khuyến khích các doanh nghiệp, hiệp hội doanh nghiệp liên kết với các trường đại học trong đào tạo, hợp tác nghiên cứu... Tuy nhiên, để việc liên kết này hiệu quả, Nhà nước phải có chính sách hướng dẫn cụ thể và hành lang pháp lý thuận lợi, quy định cụ thể quyền, trách nhiệm, phương thức hợp tác giữa trường đại học và doanh nghiệp, tránh những xung đột lợi ích, hay những mâu thuẫn từ mục tiêu phát triển của hai bên.

- Xây dựng mạng lưới liên kết giữa trường đại học và doanh nghiệp với vai trò là trung gian kết nối; thu thập, cập nhật dữ liệu; tư vấn và cung cấp các thông tin, mô

hình liên kết để các bên dễ dàng tìm được đối tác phù hợp và tham mưu cho các cơ quan chức năng trong việc hoạch định chính sách có liên quan. Bên cạnh đó, trường đại học và doanh nghiệp cần duy trì các kênh tiếp xúc và liên lạc thường xuyên thông qua bộ phận chuyên trách phụ trách về hợp tác hoặc thông qua các hội nghị, hội thảo, các diễn đàn khoa học, những dự án chung để các bên có sự thông hiểu, tin tưởng lẫn nhau qua hoạt động thực tiễn.

- Thực tiễn hóa đội ngũ giảng viên trong các trường đại học và tri thức hóa đội ngũ công nhân trong các doanh nghiệp: Các doanh nghiệp cần có cơ chế, chính sách khuyến khích đội ngũ giáo sư, tiến sĩ, giảng viên có chất lượng cao trong các trường đại học tham gia vào các dự án hoặc chia sẻ, cố vấn cho doanh nghiệp thông qua các chương trình đào tạo nội bộ. Ngược lại, trường đại học cũng cần chủ động mời các nhà quản lý, nhân lực giỏi từ doanh nghiệp tham gia vào hoạt động đào tạo của nhà trường về những kỹ năng tác nghiệp trên máy móc, thiết bị thực tế để quá trình nghiên cứu, giảng dạy trên giảng đường sát với thực tiễn.

- Chú trọng bảo vệ và khai thác quyền sở hữu trí tuệ: Các trường đại học cần chú trọng bảo vệ và khai thác quyền sở hữu trí tuệ thông qua hoạt động đăng ký xác lập quyền và chuyển giao quyền sở hữu trí tuệ cho các doanh nghiệp để thu về khoản tài chính nhất định, tạo ra thu nhập và tái đầu tư nghiên cứu. Mặt khác, các doanh nghiệp cần chú trọng đầu tư cho trường đại học thông qua hoạt động hợp tác nghiên cứu, thuê khoán chuyên gia... Trong quá trình hợp tác, các bên cần đặt ra những quy định cụ thể trong bảo vệ và khai thác quyền sở hữu

trí tuệ, tránh các mâu thuẫn và rủi ro phát sinh.

- Kết hợp hài hòa các lợi ích: Để hợp tác giữa trường đại học và doanh nghiệp được thiết thực, hiệu quả và bền vững, các bên cần nhận thức rõ các lợi ích, tôn trọng và cân bằng các lợi ích. Nhà trường cần ưu tiên chuyển giao công nghệ, cung cấp nguồn nhân lực chất lượng cao và hỗ trợ doanh nghiệp trong tư vấn, giải quyết các vấn đề của doanh nghiệp. Ngược lại, doanh nghiệp cần tạo điều kiện tiếp nhận sinh viên kiến tập, thực tập, tham quan, khảo sát, tuyển dụng và sử dụng sinh viên tốt nghiệp của nhà trường; đóng vai trò là nhà cung cấp thông tin, phản biện để các cơ sở đào tạo nắm được nhu cầu của thị trường lao động; thường xuyên trao đổi, góp ý chương trình đào tạo, mô hình, phương pháp đào tạo của nhà trường; tài trợ, ủng hộ cho nhà trường về cơ sở vật chất, thông tin và các nguồn lực trong khả năng của doanh nghiệp. Có như vậy, hoạt động liên kết giữa trường đại học và doanh nghiệp mới có ý nghĩa thiết thực, hiệu quả và bền vững.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Nguyễn Thị Thu Hằng (2011), "Các nhân tố ảnh hưởng đến mối liên kết giữa doanh nghiệp và trường đại học: Một nghiên cứu tại TP Hồ Chí Minh", *Tạp chí Phát triển KH&CN*, **tập 14**.
2. Đại học Nguyễn Tất Thành (2012), "Về mối quan hệ giữa trường đại học và doanh nghiệp", *Thông tin Giáo dục quốc tế*, **8+9**.
3. Nguyễn Quang Tuấn (2013), "Nghiên cứu cơ sở lý luận và thực tiễn cho việc xây dựng chính sách thúc đẩy thương mại hóa kết quả nghiên cứu khoa học và phát triển công nghệ của các tổ chức KH&CN", *Báo cáo đề tài cấp bộ*, Viện Chiến lược và Chính sách KH&CN.
4. Phạm Thị Ly (2016), *Về quan hệ hợp tác giữa nhà trường và doanh nghiệp*, <http://www.lypham.net/?p=745>.